

Pnina Linder például izraeli kibucokból kikerült diákok csoportjaival foglalkozott. Amint a szerző leírja, a többségében egalitárius társadalomban felnőtt gyerekeknek nem okozott különösebb nehézséget az alkalmazkodás a demokratikus alapokon nyugvó, közösen formálható tanmenethez. A csoporton belüli pozitív interdependencia kialakulását kreatív tanulási módszerekkel segítették elő: a tanulók maguk választhatták meg a megtanulandó szöveget és egymást kérdezték ki, a feladatok utáni önellenőrző módszerrel történt az értékelés, s a vizsgák anyagát, valamint a mérési egységek súlyozását is a csoport szavazta meg.

A magyar olvasó valószínűleg igen tanulságosnak fogja találni a pécsi kisiskolások történetét *Nikolov Marianne* tollából. Longitudinális volta miatt a tanulmány különösen jól illusztrálja, hogy a kooperatív tanulás hosszútávon valóban túlmutat a módszertan, sőt még a pedagógia határain is: a gyerekek szocializációja révén társadalmat formáló hatása is van. Az osztálytermi döntések szintjét sokszor meghaladják a szerző által bemutatott példák, amikor például a gyerekek egymás tanítására vállalkoznak, vagy amikor a többség szavazatát el kell fogadniuk. A cikk arra is jó példa, hogy egy jól átgondolt, innovatív kooperatív tanulási rendszer igenis bevezethető a tradicionális, túlnyomórészt kompetitív és individualista, teljesítményorientált iskolarendszeren belül is, annak ellenére, hogy a kooperatív viselkedés egyes formáit nem feltétlenül értékeli más tanárok.

A kötet értékes adalék a kooperatív tanulási elméletek gyakorlati alkalmazásához. A szerzők mind azt tapasztalták, hogy a diákok számára pozitív élménnyé válhat a tanulási folyamat, s önállóbb tanulókká, emancipáltabb felnőttekké válhatnak. A kognitív fejlődés sikere vagy a nyelvtudás fejlődése nincsen a cikkekben mérésekkel alátámasztva, de ennek legfőbb magyarázata, hogy a kooperatív tanulásban a tanulók szociális készségeinek fejlődése a meghatározó, amely nehezen mérhető. A kooperatív tanulást kutatók számára a legnagyobb kihívást az jelentheti, hogy mérhetővé tudják-e tenni egyszer ezt a rendkívül összetett jelenséget. Breen és Littlejohn részletes elméleti bevezetője mindenestre kiváló összefoglalásként szolgál a kooperatív tanulásban elmélyedni vágyók számára. A közösen formálható tanmenet mint vezérfonal minden cikkben megjelenik. Ennek ellenére nem a tanmenetből jönnek létre a tanórák, hanem tanórákból jön létre a láthatatlan tanmenet, mely a kooperatív tanulás alapját képezi. Mindez egyszeri és megismételhetetlen, de egyben egyedi és varázslatos is.

Michael P. BREEN – Andrew LITTLEJOHN:
*Classroom Decision Making. Negotiation and process
syllabuses in practice.* Cambridge University Press, 2000.

Szabó Péter

A reformkori ifjak

A diákság, az ifjúság reformkori szerepvállalása közismert: az országgyűlési ifjak tevékenyen alakították az 1832/36-os országgyűlés munkáját. Agitációjukkal, bekiabálásaikkal, támogatásukat vagy ellenérzésüket kifejező, hangos megnyilvánulásaikkal aktív közszereplőivé váltak az addigi legígéretesebb diétának. Ők *Csorba Sándor* könyvének hősei.

Ezerkétszázan lehettek; fiatal, gyakorlatukat végző joghallgatók, vármegyei írnokok, távollevő főrendi képviselők követei. Nemcsak az üléseket figyelték, hanem az azt követő élénk társadalmi életben is részt vettek, fáklyás felvonulást szerveztek, kaszinókba jártak, klubok munkájának részesei lettek. Sőt, Társalkodási Egyesület néven idővel saját klubot is létrehoztak, és azt egészen a központi hatalom tiltó rendelkezéséig működtet-

ték. A francia forradalom szellemi-politikai örökségéről, a demokratikus reformok szükségességéről, a fennálló helyzet tarthatatlanságáról vitatkoztak, ami kellően megijesztette a kormányzatot ahhoz, hogy besúgókkal figyeltesse, majd betiltsa a társulatot, és elretentő letartóztatásokkal reagáljon a felfokozott hangulatra.

Am azt is tudjuk, hogy az, ami Pozsonyban a reformgyűlések idején történt, nem jutott a szélesebb nyilvánosság tudomására. Hiába vitték a híreket a távoli megyékbe az írások és a követek, hiába készült előbb az alsó tábla üléseiről kivonatos napló, majd Kossuth szerkesztésében az Országgyűlési Tudósítások, az ország lakóinak túlnyomó többsége – a hatalom által épített akadályok és a hírek terjesztésének nehézségei miatt – eleinte nem érzékelhetett számottevő politikai változást. Éppen ezért különösen fontos szerepet töltöttek be korszakunkban azok a nagyobb iskolák, kollégiumok, líceumok, amelyek nyitottságukkal, korszerű felfogásukkal előkészítették az ifjak reformkori szerepvállalását, és a későbbiekben is támogatták a modern törekvéseket, hiszen ezek a folyton növekvő intézmények a társadalom egyre szélesebb körében szereztek befolyást és az általuk közvetített elveknek híveket. Némelyik iskola szervezett társasága, egylete révén konkrét példát is mutatott a diétai ifjúság számára: már 1813-ban megalakult Sárospatakon „Pánczél Vármegye és Királyi Tábla”, 1827-ben a Soproni Evangélikus Líceumban „Deákkút vármegye”, 1832-ben az eperjesi evangélikus kollégiumban pataki mintára „Vármegye” jött létre, ugyanebben az évben pedig szintén a Bodrog partján „Nándor Királyi Tábla” alakult meg. Könyvében Csorba Sándor a sárospataki kezdeményezéseket vizsgálja részletesebben, majd műve második részében a pozsonyi országgyűlési ifjúság életét, tevékenységét teszi alapos vizsgálat tárgyává.

A Sárospataki Református Kollégium megelőzte korát: már a 18. század végén teret nyert a magyar nyelvű, a természettudományokat középpontba állító oktatás; értékes tankönyvek születtek a kiváló helyi tanárok tollából, jelentősen fejlődött a Kollégium könyvtára, természetrajzi gyűjteménye, énekkara. S bár itt is folytak csatározások a tantervi módosítások körül, a debrecenihez hasonló konzervatív fordulatra már nem kerülhetett sor. Negatív előjellel leginkább a komoly fegyelmezési problémákról szólhatunk, amelyeket a pataki előjárók hosszas erőfeszítései ellenére sem sikerült felszámolni.

Patakon jóval a reformkor előtt, 1813-ban megindult Pánczélország működése. Kövy Sándor országos hírű jogprofesszor akkor kovácsolta szervezeti keretbe a joghallgatókat, amikor országgyűlés összehívásáról legfeljebb ábrándozni lehetett. Az alapszabály szerint működő, saját pénzzel és pecséttel rendelkező, jegyzőkönyvet vezető és rendszeres közgyűlést tartó iskolai egyesület egy-egy tanévre alakult meg, tisztviselőit (főispán, alispánok, főjegyző, aljegyzők, levéltárnok, főadószedő, főorvos stb-stb.) szintén évente választotta a tagság. A közgyűlésen napi, vármegyei problémák elintézését gyakorolták a résztvevők, ám idővel egyre súlyosabb politikai kérdésekben is állást foglaltak, s az újoncállításról, majd pedig az adószedés mikéntjéről tartott vitájuk alapján a kormányzat 1822-ben elrendelte a diákegyesület felszámolását. Ezt követően immár a reformkorban, 1832-ben alakulhatott újjá a régi szervezet, ezúttal „Nándor Királyi Tábla” néven. Az újjaszerveződésben és a működésben is elengedhetetlenül fontos szerepet töltött be *Szemer Bertalan*. A Pánczél vármegyéhez hasonló egyesület 1836-ig működhetett – a korábnál lényegesen szigorúbb ellenőrzés mellett –, majd a pozsonyi gyűlés berekesztésével és az Országgyűlési Tudósítások betiltásával párhuzamosan az uralkodó rendeletben tiltotta meg a Nándor vármegyéhez hasonló diákegyesületek működését is.

A szerző műve második részében azt igyekszik tisztázni, hogy az ifjak milyen szerepet töltöttek be az 1832/36-os országgyűlés színhelyén, Pozsonyban. Az európai tendenciának megfelelően hazánkban is a fiatal értelmiségiek egyre meghatározóbb köre kezdett az országos politikai események iránt érdeklődni, s állásfoglalásaik mind nagyobb hatást váltottak ki. Ennek a folyamatnak a kezdetét Csorba a második reformgyűlés idejére teszi, és érzékletesen bemutatja az eleinte fogadókbán, kávéházakban gyülekező, kártyázó és biliárdozó fiatalok szerveződésének különböző fázisait.

A fiatal értelmiségiek példaképe, szellemi vezére *Kölcsey Ferenc* volt. A szatmári követ nemcsak nyugodt intellektusával és erkölcsösségével vált iránymutatóvá, hanem azal is, ahogyan maga köré gyűjtötte az egymás iránt érdeklődő, lelkes feleket. Állandó vendégnek számított nála több, később meghatározó politikai gondolkodó, mint *Eötvös József*, *Pulszky Ferenc* vagy Szemere Bertalan. Az egyre sűrűbben találkozókból megfogant a gondolat, hogy valamilyen szervezett keretet kellene adniuk összeföveteleiknek. Így alakult meg 1834-ben a Társalkodási Egyesület, amelynek létrehozásában a Váradon, Pesten, Eperjesen és Sárospatakon végzett jogászok jártak az élen. A mintegy tíz hónapig, hetvenhat ülésen át működő egyesület tagjai igyekeztek egyrészt megszervezni a társaság kereteit, alapszabályzatot, alkotmányt dolgoztak ki, rendszeresen tisztviselőket választottak, szabályozták a be- és kilépést, s megpróbálták megteremteni a hosszú távú működés anyagi alapját. Másrészt biztosították művelődésük, tájékozódásuk alapvető feltételeit: folyóiratokat rendeltek, könyveket szereztek be, saját műveiket olvasták föl, vendégeket hívtak – köztük például a Herder-gyűjteményét ideiglenesen az Egyesület rendelkezésére bocsátó tolnai követet, *Bezerédj Istvánt*.

A Társalkodási Egyesületet az „Ifjak Casinoja” nevű szervezet váltotta föl, amely 1835 tavaszától őszig, kb. öt hónapon keresztül működött. Lényeges változást nem vezettek be az előző szervezet felépítéséhez képest, a legfontosabb különbség a művelődéssel és a szórakozással kapcsolatos céljaik erősebb hangsúlyozása volt. A hangsúly-eltolódást az is érzékelteti, hogy külön könyvtárnoki hivatalt állítottak föl. A korábbinál erőteljesebben irányított és szervezettebb társaság létszáma folyamatosan változott, a belépők mellett gyakran távozókat is be kellett a jegyzőkönyvbe vezetni. Az összesen harminkét találkozást megélt egyület követően, 1835 őszén a „Menage” alakult meg. A következő év tavaszán feloszló Menage kiválóan illusztrálja az ifjúságon belüli radikalizálódást és fokozódó elégedetlenséget: ezúttal már nem vezettek jegyzőkönyvet, nem béreltek termet, hanem alkalomszerűen valamelyik tag lakásán gyűltek össze, ahol beszélgetéseiken, felolvasásaikon teret nyert a kormány despotizmusának és a diéta erőtlenségének ostromozása. A Menage tagjai az országgyűlés 1836-os berekesztéséig és az azt követő – több országgyűlési ifjút is érintő – bebörtönzéseikig többé-kevésbé rendszeresen találkoztak.

A 18. század végén az iskolai önképzőkörökkel (1790-ben, a soproni Magyar Társasággal) kezdődött, majd a Pánczél vármegyéhez hasonló diákegyesületekkel folytatódott, s végül az iskolai falakon kívül, az ottani korlátokat túllépő ifjúsági szervezettel tetőződött a fiatal értelmiségiek társadalomformáló tevékenységének fejlődése. A pozsonyiak nemcsak abban különböztek elődeiktől, hogy országos összefogásra törekedtek, hanem abban is, hogy a korábbiak célját, azaz az iskolai tananyag elméleti vagy gyakorlati kiegészítését meghaladták és felismerték az új politikai fejleményekben rejlő lehetőségeket és kötelességeket.

A Társalkodási Egyesület, az Ifjak Casinoja és a Menage szellemi vezetői és tagjai – emeli ki Csorba – részben korábbi tanulmányaik alapján, részben pedig aktív politikuskok, követek tanácsára bölcsen gondoskodtak szervezetük fennmaradásáról: alkotmányban rögzítették a szabályokat, megfelelő helyszínnel és napirenddel, felszólalási sorrend kialakításával kulturált környezetet biztosítottak üléseiknek, a kilépőknek adott pecsétes tanúsítvánnyal erősítették a társasághoz fűződő személyes viszonyt és ugyanezzel lépést tettek a minél nagyobb országos hír megszerzése felé. A szervezeti szabályok mellett minőségi, tartalmi szempontból is magas színvonalú volt kezdeményezésük, folyóirat- és könyvgyűjteményük, rendszeres vitáik, felolvasóüléseik is azt mutatják, hogy felelősségteljesen, igényesen múltatták az időt. Az is sokat elárul a szervezkedő ifjakról, hogy – noha úgyszólván folyamatosan ingadozott a társaság létszáma – összeszólalkozás vagy sérződés miatt egyetlen tag sem hagyta el a szervezet kötelékét.

A kémekek révén az udvar által mindvégig gondosan figyelt pozsonyi társaskör – hasonlóan az országgyűléshez – megdöbbentő véget ért: nemcsak betiltotta az uralkodó a ténykedését, hanem négy tagját, *Lovassy Lászlót*, *Lovassy Ferencet*, *Tormássy Jánost* és az

áruló *Lapsánszky Jánost* súlyos börtönbüntetéssel is sújtotta. Ám ennek ellenére nemcsak példamutató, hanem nagy hatású is volt az ifjak ténykedése, hiszen ők is hozzájárultak ahhoz, hogy a despotikus uralmi módszerekkel szemben egyre több reformer lépjen fel a következő évtized során.

Csorba Sándor ezt a fontos, eddig jobbra elhanyagolt és csak vázlatosan bemutatott egyesületi tevékenységet részletezi aprólékosan, szinte ülésről-ülésre haladva mellékletekkel gazdagon ellátott kötetében. A mű nemcsak az országgyűlési ifjak jelentőségét bizonyítja, hanem az előzményeket, az iskolakollégiumokban megfigyelhető, a későbbiek szempontjából kulcsfontosságú „erjedést” is hangsúlyozza, valamint a pozsonyi diéta mindennapjainak szellemiségét, hangulatát is megidézi. Hiánypótló, érdekes munkájának egyetlen szépséghibája, miszerint majd’ másfél évtizeddel születése után jelenhetett meg, már saját korunkról szolgálat tanulságos adalékot.

CSORBA Sándor: *Reformkori diákegyesületek Patakon és a Társalkodási Egyesület Pozsonyban*. Akadémiai Kiadó, Bp, 2000.

Ugrai János

„Esszéíró forradalom”

A kolozsvári Remekírók Diákkönyvtára-sorozat szerkesztői annak a szemléletnek a jegyében, miszerint az irodalom története nem írók és művek kronológiai sorrendjével, nem irodalmi jelenségek egymásutánjával azonosítható, hanem az olvasó tudatában folyamatosan „megtörténő események” sorozatával, azt szeretnék elérni kiadványaikkal, hogy az iskolában megszerzett statikus tudás a befogadói-olvasói tudat szerves részévé, valódi olvasmányélménnyé váljon.

A Nyugat esszéírói’ című antológia a 20. századi magyar irodalom alakulástörténetének egy olyan szakaszát mutatja be (1908–1941), amely egy új irodalmi szemlélet elvi megalapozásának, történeti előzményei felvázolásának és hagyománya megteremtésének időszakát jelöli, azt a sajátos irodalmi forradalmat, mely felöleli a Nyugat mindhárom nemzedékének munkásságát. „Bonyolult történet ez az irodalmi forradalom, így vagy úgy klasszikussá vált szereplőkkel, akik nélkül már elképzelhetetlen ez a század – függetlenül (vagy függően) azoktól a heves vitáktól, amelyeket egymással is folytattak” – írja bevezetőjében *Kántor Lajos*, a kötet szerkesztője. Az új irodalom létjogosultságát bizonyító, azt fogalmi-szemléleti értelemben rendszerező, illetve jelenségeit értelmező munkák sajátos műfaja az esszé és annak változatai. Az átmenetként számon tartott műfaj ugyanis alkalmas forma a bölcséleti-tudományos tartalom kifejtéséhez, ugyanakkor nyelve a befogadóhoz való közvetlen odafordulás eszköze: képlékeny-változékony jellegénél fogva egyesíti a megszólalásmód személyességének kifejezéstárát az értekezői stílus szótárával.

Az antológiába válogatott művek mind formai, mind nyelvi értelemben a tudományos rendszerezés és a szépirodalmi mű, illetve a novella és a tanulmány között feszülő érték-skálán helyezkednek el. Ezek sajátosságait szublimálják, lényegítik az esszé egyedi formájává, kezdve *Osvát Ernő* glosszáitól, melyeknek virtuális képe a Nyugat-képviselte irodalmi irány tulajdonképpeni elméleti megalapozásával azonos („az ő igazi életműve –